

Ὁμιλία 1η

Εἰσαγωγή

Μέ τή βοήθεια τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ, φθάσαμε καί πάλι στόν μήνα Ὀκτώβριο, τόν μήνα πού ἀρχίζουν οἱ πολλές δουλειές, ἀφοῦ μπαίνουμε στόν χειμώνα καί ἀρχίζει ἡ προετοιμασία τῶν χωραφιῶν γιά τήν σπορά τους. Καί ὅπως βγαίνουν οἱ γεωργοί μας στά χωράφια γιά τήν προετοιμασία καί τήν σπορά τοῦ σιταριοῦ, ἔτσι ἐξέρχεται καί ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ νά σπείρει τόν σπόρο Του στά χωράφια τῶν καρδιῶν μας. «*Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ.*»¹

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὅμως δέν ἔρχεται γιά νά ὀργώσει· ἔρχεται μόνο γιά νά σπείρει· τό ὄργωμα ἀπομένει σ' ἐμᾶς. Τό ἄν λοιπόν θά ἔλθουμε νά ἀκούσουμε λόγο Θεοῦ, τό πῶς θά τόν ἀκούσουμε καί τί συνέπειες θά ἔχει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ στή ζωή μας, αὐτό εἶναι κάτι πού ἀφορᾷ σ' ἐμᾶς.

Πάντως ὁ σπείρων τόν σπόρον ἐξέρχεται διαρκῶς. Εἶναι ἡ ἔξοδος τοῦ Θεοῦ μας, μέ τήν ἐνανθρώπησή Του, πού εἶναι ἔξοδος ἀγάπης πρὸς τά κτίσματά Του, τούς ἀνθρώπους, καί ἔρχεται νά σπείρει τόν λόγο τῆς

1. Λουκᾶ 8, 5. Ματθ. 13, 4.

θείας ἀληθείας Του. Ἀλλά, σᾶς εἶπα, ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς πῶς θὰ ἀκούσουμε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ.

Μπροστά μας ἔχουμε μία χρονιά, καί θὰ ἐρχόμαστε ἐδῶ στὸν ναό νά ἀκούμε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ· ἀλλά θὰ πρέπει νά προσέξουμε τό πῶς θὰ τὸν ἀκούμε.

Πρέπει νά σᾶς πῶ ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἄλλοτε πέφτει σέ μιὰ πατημένη γῆ, ἄσκαφτη, ἀκαλλιέργητη, πού ἀφήνει αὐτὴν τῇ γῇ τῆς καρδιᾶς μας ἀδιάφορη. Μπαίνει κάποιος ἐδῶ, ἀκούει, καί δέν δίνει καμμία σημασία. Ἄλλοτε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πέφτει σέ ἐπιπόλαιες καρδιές, ἐκεῖνες πού εὐκόλα ἐνθουσιάζονται, πού μέσα τους αἰσθάνονται χαρά γιὰ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ· ἀλλά ὅταν θὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, τὰ ἔχουν ξεχάσει ὅλα. Ἄλλος σπόρος πέφτει σέ καρδιές πού ὑπόσχονται πολλά καί σχεδιάζουν μιὰ ὁμορφη πνευματικὴ ζωή· ἐρχονται ὅμως οἱ χίλιες δυό μέριμνες τῆς ζωῆς νά καταπνίξουν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, καί τελικά οἱ καρδιές αὐτές μένουν ἀκαρποφόρητες.

Ἐμεῖς μὴ γένοιτο νά ἀνήκουμε στίς κατηγορίες αὐτές, ὅπως ἀκούσαμε στὴν πρωινὴ εὐαγγελικὴ περικοπή, στὴν παραβολὴ τοῦ σπορέως.² Ὁχι, ἀγαπητοί· ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πρέπει νά πέσει σέ καρδιές πού θὰ εἶναι γῆ καλή, γῆ ἀγαθή, ἐκεῖ ὅπου θὰ καρποφορήσει καί θὰ γίνει ἀγιότητα. Ἀλλά θὰ πρέπει ὅμως αὐτές οἱ καρδιές, οἱ καρδιές μας, νά δεχθοῦν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ μέ φόβο Θεοῦ καί μέ ταπείνωση, καί τότε θὰ ἀποδώσουν καρπὸ *τριακονταπλάσιο* καί *ἑξηκονταπλάσιο* καί *ἐκατονταπλάσιο*.³

2. Βλ. *Λουκᾶ* 8, 5-15.

3. Βλ. *Ματθ.* 13, 8· 23. *Μᾶρκ.* 4, 8· 20.

Εὐχομαι καὶ παρακαλῶ καὶ δέομαι στόν Θεό, ἀλλά καὶ ἐσᾶς ἰκετεύω, νά μὴν ὑπάρξει καρδιά πού νά ἀνήκει σέ μιὰ ἀπό τίς τρεῖς πρῶτες κατηγορίες τῆς παραβολῆς· δέν θά τό ἐπιθυμοῦσα. Ὅλες οἱ καρδιές πού ἀκοῦν ἐδῶ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ νά ἀποδειχθοῦν γῇ ἀγαθή. Εὐχομαι λοιπόν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού θά πέφτει στίς καρδιές μας νά καρποφορήσει πλούσια.

Ἐφέτος ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μᾶς δίνει ὡς εὐκαιρία σπορᾶς τοῦ λόγου Του τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως.

Ἡ Ἀποκάλυψις εἶναι τό τελευταῖο βιβλίο τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀλλά καὶ ὁλόκληρης τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως ἀποτελεῖ τήν κατακλείδα καὶ ἔχει μεγάλη ἀντιστοιχία μέ τό πρῶτο βιβλίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τήν Γένεση. Καί τά δύο αὐτά βιβλία μαζί ἀποτελοῦν τόν ἄξονα πώσεως-σωτηρίας. Τό βιβλίο τῆς Γενέσεως ἀναφέρει τήν ἱστορία τῆς πώσεως· τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως ἀναφέρει τήν ἱστορία τῆς ἀνορθώσεως, τῆς σωτηρίας.⁴

Πράγματι, στό βιβλίο τῆς Γενέσεως περιγράφεται ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου· εἶναι ἡ ὥρα ἡ ἀνατολή τοῦ κτιστοῦ ὄρατοῦ κόσμου.

Ἀλλά οἱ ἄνθρωποι ἔπесαν· ἔπесαν στήν ἁμαρτία κατόπιν ὑποβολῆς τοῦ διαβόλου. Ἐκτοτε εἰσῆλθε ἡ ἁμαρτία, ἡ φθορά καὶ ὁ θάνατος.⁵ Τά πάντα ἔμοιαζαν σάν νά εἶχαν ματαιωθεῖ· σάν νά εἶχε ματαιωθεῖ τό ὠραῖο σχέδιο τοῦ Θεοῦ, δηλαδή νά φθάσει ἡ κτίση κοντά στόν Θεό, νά ἐνωθεῖ μαζί Του καὶ νά θεωθεῖ.

Ἀλλά ὅ,τι δημιουργεῖ ὁ Θεός, ἀγαπητοί μου, δέν

4. Βλ. Γέν. 3, 1-24. Ἀποκ. 7, 10, 12, 10, 19, 1.

5. Βλ. Ἱππολύτου Ρώμης, ΒΕΠΕΣ 5, 17.

ἐκμηδενίζεται οὔτε ματαιώνεται, ἀλλά ἀνακαινίζεται.⁶ Καί γιά τήν ἀνακαινίση τοῦ κτιστοῦ ὄρατοῦ κόσμου, πού ὅμως παλαιώθηκε μέ τήν ἁμαρτία, οἰκονομήθηκε τό μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος, πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Ὁ κόσμος ὅμως δέν δέχθηκε τόν Ἰησοῦ Χριστό, καί Τόν σταύρωσε. Καί πάλι ὅμως δέν ματαιώθηκε τό σχέδιον τῆς σωτηρίας, διότι μέ τόν σταυρό τοῦ Χριστοῦ νικήθηκε ὁ διάβολος, ἐνῶ μέ τήν ἀνάστασή Του νικήθηκε ἡ φθορά καί ὁ θάνατος.

Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία, τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πορεύεται μέσα στήν Ἱστορία ἀνάμεσα σέ πολλές ταλαιπωρίες, ἀντιξοότητες καί μαρτύρια ἀπό τίς ἀντίθεες δυνάμεις, πού διαρκῶς σταυρώνουν τή σάρκα τοῦ Χριστοῦ.⁷ Τελικά ὅμως ἡ Ἐκκλησία θά νικήσει, διότι ὁ Χριστός νίκησε τόν διάβολο, τόν κόσμο καί τόν θάνατο. Ἡ Ἐκκλησία ἐκκλησιαστικοποιεῖ τήν κτίση καί τήν ὁδηγεῖ στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἄν λοιπόν τό βιβλίον τῆς Γενέσεως μᾶς περιγράφει τήν δημιουργία τοῦ κόσμου, τοῦ ἀνθρώπου καί τήν πτώση του, τότε τό βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως μᾶς περιγράφει ἀποκαλυπτικά τήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τῶν πιστῶν καί γενικά τῆς δημιουργίας μέσα στήν Ἱστορία, τήν ἀναγέννηση, τήν ἀναδημιουργία καί τήν αἰώνια δόξα τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς κτιστῆς ὄρατῆς δημιουργίας.

Τό βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως –κάνουμε μιᾶ μικρὴ εἰσαγωγή σ' αὐτό σήμερον γιά νά μπορέσουμε νά κατα-

6. Βλ. Ἦσ. 66,22. 65,17. Ἀποκ. 21,5. 20,11. 21,1-5. Β' Πέτρ. 3,13.

7. Βλ. Ἐφεσ. 1,22-23. 6,10-19. Φιλίπ. 3,18. Ἐβρ. 6,6. Ἀποκ. 1,6.

τοπιστοῦμε σχετικά– περιέχει μέ συντομία ὁλόκληρο τό μυστήριο τῆς θείας οἰκονομίας, ἀπό τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ ἕως τῆ Β΄ Παρουσίας Του, τήν παγκόσμια Κρίση καί τή φανέρωση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Γιά νά καταλάβετε, θά σᾶς περιγράψω μία μόνο εἰκόνα τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπου ἐμφανίζεται τό μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως. Εἶναι ἡ *γυναίκα*, πού περιβάλλεται τόν ἥλιο, κάτω ἀπό τά πόδια της εἶναι ἡ σελήνη, καί κυφορεῖ τό *ἄρρεν τέκνο*, τό παιδί της, πού ἐπρόκειτο νά γεννήσει. Ὁ *δράκων* περιμένει πότε θά γεννήσει ἡ *γυναίκα*, ὥστε μόλις γεννηθεῖ τό *παιδίον* νά τό ἀρπάξει καί νά τό καταβροχθίσει. Ἀλλά μόλις αὐτό γεννήθηκε, ἀρπάχθηκε πρὸς τόν Θεό, ἐνῶ ἡ *γυναίκα* κατέφυγε στήν ἔρημο. Καί ἀπό πίσω τρέχει ὁ *δράκων*, βγάζοντας νερό ἀπό τό στόμα του, καί καθιστᾷ τήν *γυναίκα* *ποταμοφόρητον* –λέξη τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως– δηλαδή ρίχνει νερό πίσω της, γιά νά γίνει *πλημμύρα* καί νά τήν πνίξει, χωρίς ὅμως νά τό πετύχει.⁸ Ἀγαπητοί μου, αὕτη εἶναι ὅλη ἡ ἱστορία τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως λέει ἕνας πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, ὁ διάβολος ἔψαχνε τίς παρθένους, γιά νά μάθει ποιά θά γεννήσει τόν Μεσσία. Ἀλλά «*ἔλαθεν*» λέει, διέφυγε ἀπό τήν προσοχή τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, τό ὅτι γεννήθηκε ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἀπό κόρη παρθένο, καί ἔτσι ὁ διάβολος δέν τό ἀντελήφθη αὐτό.⁹ Ὁ διάβολος οὔτε πανταχοῦ παρῶν

8. Βλ. Ἀποκ. 12, 1-17.

9. Πρὸς Ἐφεσίους Ἰγνάτιος, PG 5, 660B. Βλ. ἁγ. Ἰωάννου Δαμα-

εἶναι, οὔτε τά πάντα γνωρίζει· ἀλλά ἔψαχνε. Τό βλέπουμε καθαρά αὐτό στό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, πού περιμένει, ὅπως γράφει, νά γεννηθεῖ τό παιδίον.

Τό πρόσωπο τῆς *γυναϊκός* ἔχει δύο ὄψεις· εἶναι ἡ Θεοτόκος, εἶναι καί ἡ Ἐκκλησία.¹⁰ Καί βέβαια εἶναι ἡ Ἐκκλησία, διότι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ,¹¹ τό ὁποῖο ὁ Χριστός τό προσέλαβε ἀπό τήν Παναγία, τήν Θεοτόκο. Συνεπῶς Θεοτόκος καί Ἐκκλησία εἶναι τό ἴδιο πράγμα μέ τίς δύο ὄψεις· ταυτοχρόνως ἔχουμε καί διάκριση καί ταύτιση.

Ἡ *γυναίκα* διώκεται· δηλαδή διώκεται ἡ Ἐκκλησία, οἱ μαθητές, διώκεται καί ἡ Θεοτόκος. Ἀλλά τό *παιδί* ἀρπάζεται· δηλαδή ἡ σταύρωση, ἡ ἀνάσταση καί ἡ ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ. Δέν μπορεῖ ὁ διάβολος πλέον νά φθάσει στόν Οὐρανό, δέν μπορεῖ νά κάνει τίποτα. Ἀπό τότε ὅμως κυνηγᾷ τή *γυναίκα*, ἀκόμα καί στίς ἐρήμους, δηλαδή στρέφεται πάντοτε ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας.¹²

Μέσα λοιπόν σ' αὐτή τήν εἰκόνα –πού εἶναι μία ἀπό τίς πάμπολλες εἰκόνες τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως– βλέπει κανεῖς σέ ἐπιτομή τό μυστήριο τῆς θείας οἰκονομίας.

Τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως ἀναφέρεται ἀκόμη στήν ἵδρυση καί ἐπέκταση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στή γῆ, ἀλλά καί

σκηνοῦ, PG 94, 1160A. Πρβλ. Ἰωάν. 12, 31, 14, 30.

10. Βλ. Ἀνθίμου Ἱεροσολύμων, *Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀποκάλυψιν*, τύποις Παναγίου Τάφου, ἐν Ἱεροσολύμοις, 1856, σ. 117. Βλ. Σάκκου Στ., *Ἡ γυναίκα τοῦ Ἀποκ. 12, κατὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων*, Λευκωσία 1991, σσ. 165-179.

11. Βλ. Α΄ Κορ. 12, 27. Πρβλ. Α΄ Κορ. 12, 12. Ρωμ. 12, 4-5.

12. Βλ. Ἰωάν. 8, 44. Α΄ Πέτρο. 5, 8. Ἀποκ. 12, 12.

στήν ἐξέλιξη τῆς πάλης μεταξύ τῆς *γυναικός* καί τοῦ *θηρίου*¹³, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν ἀντιθέων δυνάμεων –θά δοῦμε ποιές εἶναι αὐτές. Ἀναφέρεται ἐπίσης στίς πληγές πού ἔρχονται ἐναντίον τοῦ *θηρίου* καί ἐναντίον τοῦ κόσμου πού ἀπιστεῖ.¹⁴ Στό τέλος θριαμβεύει ἡ Ἐκκλησία, ἔρχεται ὁ Χριστός, κρίνει τόν κόσμο, δεσμεύεται ὁ διάβολος καί λάμπει ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Αὐτό εἶναι τό γενικό διάγραμμα τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως.

Ἡ κεντρική ἰδέα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ Β΄ τοῦ Χριστοῦ Παρουσία, ὡς Κριτοῦ καί ὡς Βασιλέως. Μέ αὐτό ἀρχίζει καί μέ αὐτό τελειώνει. Τελειώνοντας τό βιβλίο, ἡ *νύμφη* –δηλαδή ἡ Ἐκκλησία– καί τό *Πνεῦμα* –τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού μένει στήν Ἐκκλησία– θά ποῦν: «ἔρχου, *Κύριε Ἰησοῦ*». Καί ἡ ἀπάντηση: «*ναί, ἔρχομαι ταχύ*»¹⁵, *ναί, ἔρχομαι γρήγορα*. Εἶναι τό κλίμα τῆς ἀναμονῆς μέσα στό πνεῦμα τοῦ βιβλίου, τό κλίμα τῆς ἀναμονῆς μέσα στήν Ἐκκλησία. Καί ἡ Ἐκκλησία ἀναμένει τόν Χριστό. Τόν ἀναμένει ὡς Κριτή καί ὡς Βασιλέα, γιά νά ἀπομακρύνει τό κακό· νά μήν ὑπάρχει πλέον ὁ διάβολος, νά μήν ὑπάρχει ἡ ἁμαρτία, νά μήν ὑπάρχει ἡ φθορά, νά μήν ὑπάρχει ὁ θάνατος. Συνεπῶς κεντρική ἰδέα τοῦ βιβλίου εἶναι: ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὡς Κριτής καί Βασιλιάς καί ἡ Β΄ Παρουσία Του.

Τό κύριο θέμα –πού τό βλέπουμε νά κινεῖται σέ ἀλλεπάλληλες εἰκόνες κατά ἓνα ἐπαδικό σύστημα,

13. Βλ. Ἀποκ. 11,7. 13,1-2· 11-12 κ.ἀ.

14. Βλ. Ἀποκ. 9, 20. 15, 1· 5· 9. κ.ἀ.

15. Ἀποκ. 22, 17· 20.

ὅπως θά τό δοῦμε στήν ἀνάλυση τοῦ βιβλίου— εἶναι ὁ ἀγώνας μεταξύ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀντιθέων δυνάμεων, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου θά εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας, μέ τή νίκη τοῦ Χριστοῦ.¹⁶

Ὁ σκοπός δέ πού γράφηκε τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι ἡ προπαρασκευή τῶν πιστῶν ἐνόψει τῶν θλίψεων πού τούς περιμένουν, ἀλλά καί ἡ παραμυθία, ἡ παρηγορία τῶν πιστῶν, γιά τήν ἀγαθή ἔκβαση τοῦ ἀγῶνος.

Ὅλα αὐτά πού σᾶς λέω μέ πολύ λίγα λόγια καταγράφονται στό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως μέ ὁράματα, παραστάσεις καί εἰκόνες, πού ἀποτελοῦν καί τήν συμβολική γλώσσα τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως.

Βεβαίως ἡ Ἀποκάλυψις εἶναι κυρίως ἓνα προφητικό βιβλίο, τό ὁποῖο —προσέξτε— δέν ἀποκαλύπτει μόνο τά μέλλοντα, ἀλλά καί τά παρόντα. Συνεπῶς ἐδῶ ἐμφανίζεται ἡ προφητεία μέ εὐρεῖα ἔννοια.

Στό ἴδιο τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως (κεφάλαιο 1, στίχος 19) ὁ Κύριος σημειώνει στόν εὐαγγελιστή Ἰωάννη τό ἑξῆς: «γράφον οὖν ᾧ εἶδες, καί ᾧ εἶσι καί ᾧ μέλλει γίνεσθαι μετὰ ταῦτα»· γράψε ἐκεῖνα πού εἶδες καί ἐκεῖνα πού εἶναι —δηλαδή τά παρόντα— καί ἐκεῖνα πού πρόκειται νά γίνουν μετὰ ἀπό αὐτά.

Ὁ Ἰωάννης, κατὰ τήν παράδοση,¹⁷ βρίσκεται ἐξό-

16. Βλ. Ἀποκ. 3, 21. 5, 5. 6, 2. 17, 14.

17. Κατά ὁμόφωνη γνώμη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τό βιβλίο ἔχει γραφεῖ στά τέλη τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνα. Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος λέει πῶς «οὐ πολλοῦ χρόνον ἐωράθη, ἀλλά σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς» (ΒΕΠΕΣ 5, 169). Ὁ ἱστορικός Εὐσέβιος γράφει πῶς ἐθνικοὶ συγγραφεῖς τοποθετοῦν τήν ἐξορία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου στήν Πάτμο στό 14ο ἢ 15ο

ριστος στήν Πάτμο, στό σπήλαιο πού σήμερρα εἶναι γνωστό ὡς *σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως*: ἐκεῖ διαρκῶς προσευχόταν. Καί μία Κυριακή, ὅπως θά μᾶς πεῖ ὁ ἴδιος στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου του, «*ἐγένετο ἐν πνεύματι*», καί εἶδε ὅλες αὐτές τίς ἀποκαλύψεις καί τά ὁράματα, πού καταγράφει μέ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ.

Συνεπῶς τό βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι ἓνα βιβλίον προφητικό, τό ὁποῖο ἀποκαλύπτει τά παρόντα καί τά μέλλοντα.

Σᾶς εἶπα ὅτι ἡ προφητεία ἔχει εὐρεῖα ἔννοια· κινεῖται στό μέλλον, στό παρόν, ἀλλά καί στό παρελθόν. Καί ἀναλύω.

Ὅταν ἡ προφητεία κινεῖται στό μέλλον, ἔρχεται νά ἀποκαλύψει ἐκεῖνο πού θά γίνηι στό μέλλον, τό ὁποῖο ἀγνοεῖ κάθε κτιστή λογική δημιουργία. Δέν γνωρίζει τό μέλλον οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος, οὔτε ὁ διάβολος. Τό μέλλον πραγματικά τό γνωρίζει μόνον ὁ Θεός καί κανεῖς ἄλλος, καί μόνος Ἐκεῖνος μπορεῖ νά τό ἀποκαλύψει. Ἡ προφητεία λοιπόν εἶναι προνόμιο μόνο τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καί ἂν τό θέλετε εἶναι προνόμιο τῆς ὁρθόδοξης ἀληθινῆς πίστεώς μας.

Ἡ προφητεία, ἀκόμη, κινεῖται στό παρόν, γιά ὅ,τι πράγμα διαφεύγει ἀπό τήν προσοχή τῶν συγχρόνων.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, γιά παράδειγμα, λέγεται *προφήτης*. Γιατί ὅμως; Τί προφήτευσε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής; Μήπως προφήτευσε τό μέλλον;

ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δομετιανοῦ, δηλαδή τό 95-96 μ.Χ., ἀπό τήν ὁποία ἐπέστρεψε στήν Ἐφεσο τό 96-98 μ.Χ.. Τά ἴδια βεβαιώνουν καί οἱ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Ὡριγένης καί ἅγιος Ἰερώνυμος. (Νικολάου Π. Βασιλειάδη, *Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου*, *Εἰσαγωγή*, ἐκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων Ὁ Σωτήρ, Ἀθήναι 2013, σ. 19)

μήπως προφήτευσε τό παρελθόν; Ἦ, λοιπόν, ἀγαπητοί, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής προφήτευσε μόνο τό παρόν. Καί ὁ πυρήνας, τό κέντρο τῆς προφητείας του, ἦταν: «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ»¹⁸, αὐτός εἶναι ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, νά ὁ Μεσσίας.

– Ποιὸς εἶσαι; τοῦ λένε οἱ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ· εἶσαι ὁ Μεσσίας;

– Ὁχι, λέει, ἐγὼ δέν εἶμαι ὁ Μεσσίας.

– Τότε ποιὸς εἶσαι;

– Ἐγὼ εἶμαι «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἐγώ, πού φωνάζω στήν ἔρημο, εἶμαι μιά φωνή, καί ἔρχομαι νά μαρτυρήσω γιά τόν Μεσσία. Εἶναι αὐτός πού χρονικά ἔπεται, εἶναι πίσω μου, ἀλλά ποιητικά προηγείται, εἶναι μπροστά μου, «ἔμπροσθέν μου γέγονεν». Εἶναι ἐκεῖνος, πού ἐγὼ δέν εἶμαι ἄξιος οὔτε νά λύσω τόν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων του.¹⁹

Ἀλλά ὅταν προφητεύει γιά τόν Χριστό, ὁ Χριστός εἶναι παρών. Καί ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής εἶναι μέγας προφήτης. Καί ὅμως, ἀγαπητοί μου, προφητεύει μόνο τό παρόν. Εἶναι δέ δυσκολότερο νά προφητεύεις τό παρόν ἀπ' ὅ,τι νά προφητέψεις τό μέλλον.

Τέλος, ἡ προφητεία κινεῖται καί στό παρελθόν· προφητεύει ἐκεῖνα τά ὅποια ἀνθρώπινο μάτι δέν ἔχει δεῖ. Ὅταν, γιά παράδειγμα, ὁ Μωυσῆς, ὁ μέγας προφήτης, καταγράφει στό βιβλίῳ τῆς Γενέσεως τήν δημιουργία τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ τά ξέρει; Προφητικῶς γράφει. Συνεπῶς εἶναι προφήτης πού κινεῖται στό παρελθόν.

18. Ἰωάν. 1, 29.

19. Ἰωάν. 1, 19-28. Βλ. Ἦσ. 40,3. Ματθ. 3,3. Μᾶρκ. 1,3. Λουκᾶ 3,4.

Ἄπ' ὅ,τι σᾶς εἶπα, ὁ χαρακτήρας τῆς προφητείας εἶναι εὐρύτερος, διότι ἔχει τό στοιχεῖο τῆς διδασκαλίας· δηλαδή ἔχει προτροπές, ἠθικές προτροπές, παρακινεῖ σέ μετάνοια, παρηγορεῖ τούς πιστούς στόν σκληρό ἀγώνα τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί λοιπά. Πολλές φορές οἱ προφῆτες ἔρχονται νά ἐνισχύσουν καί νά βοηθήσουν, νά παρακινήσουν σέ μετάνοια καί νά ἀνορθώσουν τόν λαό πού τούς ἀκούει. Δηλαδή δέν ἔρχεται ἡ προφητεία νά πεῖ μόνο τό τί θά γίνηι ἢ τί ἔγινε, ἀλλά καί τό πῶς πρέπει νά σταθοῦν οἱ ἄνθρωποι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Γι' αὐτόν τόν λόγο –ὑπογραμμίζω καί σημειώνω– δέν θά πρέπει –ὑπογραμμίζω τό δέν– δέν θά πρέπει νά δοῦμε τό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως μέ τή στενή ἔννοια τῆς προφητείας, δηλαδή σάν ἓνα βιβλίό πού θά μᾶς πεῖ μόνο γιά τό μέλλον. Ὁχι, ἀγαπητοί μου· τό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως θά κινηθεῖ καί πρὸς τά πίσω, καί πρὸς τά ἐμπρός, ἀλλά –ἀκούστε– καί στό παρόν.

Τί εἶπε ἐδῶ ὁ Κύριος; «*ἅ εἰσι*», ἐκεῖνα τά ὅποια ὑπάρχουν, ὑφίστανται. Καί ἐκεῖνο τό «*ἅ εἰσι*» δέν εἶναι μόνον ἐκεῖνο τό ὅποιο συνέβαινε τότε πού ὁ Κύριος ὑπαγόρευε στόν Ἰωάννη τήν Ἀποκάλυψη καί τοῦ ἔδειχνε τίς εἰκόνες τίς συμβολικές, κάθε τί δηλαδή πού συνέβαινε στήν ἐποχή του. Ὅταν γράφει γιά τή μεγάλη πόρνη, τή Βαβυλώνα,²⁰ τή Ρώμη, δέν εἶναι μόνον ἡ τότε Ρώμη ἐκεῖνο τό «*ἅ εἰσι*». Ἐκεῖνο τό «*ἅ εἰσι*» εἶναι καί σήμερα, θά εἶναι καί αὔριο· ἀλλά τό «*ἅ εἰσι*» τοῦ αὔριο θά εἶναι αὐτό πού θά ἀνήκει στό αὔριο, καί θά εἶναι ὡς παρόν.

20. Βλ. Ἀποκ. 14, 8. 16, 5· 19, 17, 5. κ.ἀ.

Ἔτσι, λοιπόν, ἀνά πᾶσα στιγμή ἡ Ἀποκάλυψις κινεῖται στό παρελθόν, στό παρόν καί στό μέλλον.

Ἐχει αὐτή τήν εὐρεῖα μορφή: ἔρχεται νά παρηγορήσει, νά εἰδοποιήσει, νά ἀνορθώσει, νά ἐπισημάνει (ἔρχεται ὁ Ἀντίχριστος λέει)²¹ σέ κάθε ἐποχή, ἰδιαίτε- ρως ὅμως σέ ἐποχές πού τό θρησκευτικό αἶσθημα εἶναι πολύ χαμηλό.

Τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι ἓνα ζωντανό βιβλίο, μέ πολλή καί ἀνέκφραστη χάρη καί δροσερότητα. Παρά τίς τρομερές εἰκόνες του, ἔχει μία δροσερότητα καί ταυτοχρόνως μία τρυφερότητα. Εἶναι ἓνα ἀληθινό ἀριστούργημα τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως! Ἐκεῖνος πού μπόρεσε κάτι νά δεῖ μέσα στό βιβλίο αὐτό, τό κάνει ἀληθινό ἐντρύφημά του.

Ἡ Ἀποκάλυψις εἶναι γραμμένη στή δημοτική τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς. Ἐχουμε τήν ἐλληνιστική γλῶσσα, πού δέν εἶναι βεβαίως ὅπως ἡ ἀττική διάλεκτος, ἡ περὶ τεχνή γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος! Βρισκόμαστε ἀρκετά χρόνια μετά, μερικές ἑκατοντάδες χρόνια, καί ἡ ἐλληνική γλῶσσα ἔχει ὑποστῇ πολλές ἐπιδράσεις, κυρίως ξενικές, καί βαρβαρίζει. Στή γλῶσσα αὐτή γράφτηκαν τά εὐαγγέλια. Ἀλλά τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι ἀκόμη πιό κάτω ἀπ' αὐτή τήν ἐλληνιστική γλῶσσα· εἶναι μία –ἐπιτρέψτε μου νά τό πῶ ἔτσι ὅπως θά τό λέγαμε σήμερα– δημοτικιά! Ἀλλά μή σᾶς πειράζει αὐτό καί μή σᾶς σκανδαλίζει. Ἀπό φιλολογικῆς πλευρᾶς παρουσιάζει τόσα καί τέτοια στοιχεῖα, ὥστε ξένοι νά ποῦν ὅτι τό βιβλίο αὐτό ἔχει δική του γραμματική!²²

21. Βλ. Ἀποκ. 11, 7. 13, 1-2.

22. Ὁ Benson τήν χαρακτήρισε ὡς *Grammar of Ungrammar*. Ἀπό

Γιά παράδειγμα, λέει: «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος»²³. Τό «ὁ ὢν» παίρνει ἄρθρο, γιατί εἶναι Μετοχή. Ὅμως τό «ὁ ἦν», πού εἶναι ὁ Παρατατικός τοῦ ρήματος εἰμί, τί εἶδους ἄρθρο μπορεῖ νά πάρει; Τό ρῆμα παίρνει ποτέ ἄρθρο, καί λέει «ὁ ἦν»;... Σόλοικο· γλωσσικά ἀσύντακτο. Τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως λοιπόν ἔχει τή δική του γραμματική· ἀλλά εἶναι χαριτωμένη!

Ἀλλά καί τό λεξιλόγιό του ἴσως δέν εἶναι πλούσιο. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τό εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννου. Ξέρετε, ἀπό τά τέσσερα εὐαγγέλια, τό φτωχότερο σέ λεξιλόγιο εἶναι τοῦ Ἰωάννου· ὅμως εἶναι τό ὑψηλότερο! τό θεολογικότερο! μιμεῖται τήν κένωση τοῦ Θεοῦ Λόγου κατά τήν ἐνανθρώπησή Του, πού περιβάλλεται τήν πτωχεία τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως.²⁴ Θά λέγαμε λοιπόν κι ἐδῶ ὅτι μέσα ἀπό τή φτώχεια τοῦ λεξιλογίου τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως ἔρχεται ὁ πλοῦτος τῆς θεολογίας, ὁ πλοῦτος τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πού τόσο πολύ ξεχειλίζει, ὥστε ξεπερνᾷ τίς ἔννοιες τῶν λέξεων. Εἶναι κάτι καταπληκτικό. Μόνον ἐκεῖνος πού ἐξοικειώνεται μέ τό βιβλίο αὐτό μπορεῖ νά ἀνακαλύπτει ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα κατά τρόπο ἀτέρμονα.

Εἶναι λοιπόν ἓνα ἀληθινό ἀριστούργημα, ἀγαπητοί μου, τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἔχει ἐνότητα, ἔχει συμμετρία, ἔχει εὐρυθμία, ἔχει δύναμη λόγου, ἔχει πλοῦτο χρωμάτων καί τόνων, παρὰ τήν πτωχεία τῶν λέξεων. Ἀκόμα, ἔχει μία ἀφάνταστη ποικιλία θεμάτων,

λογοτεχνικῆς ἀπόψεως, πολλοί ξένοι (Charles, Bousset, Lohmeyer κ. ἄ.) θεωροῦν τήν Ἀποκάλυψη μοναδική στό εἶδος της.

23. Ἀποκ. 1, 4· 8. 11, 17.

24. Πρβλ. Φιλίπ. 2, 7.

μία πλαστικότητα, μία ζωηρότητα, έχει μία παραστατικότητα αυτό τό βιβλίο, τόσο, πού συναρπάζει έκείνον πού τό διαβάζει.

Γιά κανένα άλλο βιβλίο, ούτε γιά τό πιό κλασσικό βιβλίο στήν ιστορία τής ανθρώπινης γραμματείας, δέν γράφτηκαν τόσα βιβλία, δέν έγιναν τόσες συγγραφές, όσες γιά τό βιβλίο αυτό. Έχουν γραφεῖ, γράφονται καί θά γράφονται πάρα πολλά βιβλία γιά τό βιβλίο τής Άποκαλύψεως. Άληθινός πλοῦτος πραγματικά!

Βαθυστόχαστο βιβλίο, άφυπνιστικό συνειδήσεων, συναρπαστικό. Τά σκηνικά του εἶναι ὁ Οὐρανός καί ἡ Γῆ. Ὁ χρόνος μέσα στόν ὁποῖο κινεῖται, πού δέν τόν χωράει ἡ ανθρώπινη Ἱστορία, εἶναι ἡ παγκόσμια Ἱστορία καί ἡ Αἰωνιότητα.

Γι' αυτό καί θά άποτελοῦσε έρμηνευτικό λάθος εάν θά έρμηνεύαμε τό κείμενο τής Άποκαλύψεως μέ βάση έναν τόπο, ὅπως εἶναι ἡ Ἑλλάδα ἢ ἡ Κωνσταντινούπολη –όσοι διαβάξετε *άποκαλυπτική γραμματεία* μέ καταλαβαίνετε– νά έρμηνεύσουμε δηλαδή τήν Άποκάλυψη στόν στενό χῶρο μιᾶς Κωνσταντινουπόλεως ἢ στόν στενό χῶρο τής Ἑλλάδος, σάν νά εἶναι γραμμένη ἡ Άποκάλυψις ειδικά γιά τούς Ἑλληνες. Ἡ Άποκάλυψις εἶναι παγκόσμιο βιβλίο. Σᾶς εἶπα, τό σκηνικό του ὁ Οὐρανός καί ἡ Γῆ· ὁ χρόνος του ἡ παγκόσμια Ἱστορία καί ἡ Αἰωνιότητα. Πῶς λοιπόν τώρα νά περιορίσουμε τό βιβλίο τής Άποκαλύψεως καί νά ποῦμε: *Νά διαβάσουμε τί θά γίνει· άραγε θά πάρουμε τήν Πόλη καί τήν Ἁγιά-Σοφιά;... Φτώχεια!*

Γι' αυτό, ὅσοι έρμηνεύουν έτσι έχουν πέσει έξω. Ἀγαπητοί μου, ὅσοι έγγραψαν έρμηνεία τής Άποκαλύ-

ψεως μέ τέτοια στενά ὅρια δέν ἐπαληθεύτηκαν καί φυσικά ντροπιάστηκαν. Μόνο γιά τήν ἱστορία τῆς ἐρμηνείας σᾶς ἀναφέρω τόν Ἀπόστολο Μακράκη, ὁ ὁποῖος ἤθελε νά ἐρμηνεύσει τήν Ἀποκάλυψη μέ βάση πάντα τόν ἐλληνικό χῶρο, μέ κέντρο τήν Κωνσταντινούπολη, ἔχοντας ὑπόψη του τόν Μωαμεθανισμό.²⁵

Δέν μποροῦμε νά ἐρμηνεύσουμε τήν Ἀποκάλυψη μέ βάση ἓνα ρεῦμα τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως γιά παράδειγμα στήν ἐποχή τοῦ Μακράκη, πρὸς τά τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνος, πού ἦταν ὁ Μωαμεθανισμός. Τό ὅτι περιέχεται μέσα καί ὁ Μωαμεθανισμός εἶναι ἀναμφισβήτητο· ἀλλά δέν μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι αὐτό ἀποτελεῖ ἓνα θέμα μέ τό ὁποῖο θά ἀσχοληθεῖ ἰδιαίτερως τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως καί μόνο σ' αὐτό θά μείνει.

Ὅχι! λάθος! Οὔτε ὁ Κομμουνισμός, οὔτε ἡ ἀθεΐα, οὔτε τίποτε ἄλλο. Αὐτά τά θέματα περιέχονται μέσα στό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως –προσέξτε: περιέχονται· εἶναι μεγάλα θέματα, εἶναι παγκόσμια θέματα, καί περιέχονται– ἀλλά δέν ἐξαντλεῖται τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως σέ αὐτά.

25. Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, Ὁλλανδός ἐνθερμος πατριώτης, ὁπαδός τῆς *Μεγάλης Ἰδέας* τοῦ Ἔθνους, μεγάλη ἐθνική καί θρησκευτική μορφή, ἡγέτης ἀφυπνιστικοῦ κινήματος στή μετεπαναστατική Ἑλλάδα, χαρισματικός θεολόγος καί ἱεροκήρυκας τοῦ 19ου αἰῶνος, πλήν ἀποκηρυγμένος ἀπό τήν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς αἵρετικός. Ἰσχυριζόταν πὺς τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ θεία ἀποστολή γιά τή βελτίωση τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πολιτείας καί πὺς ἦταν ἀναστημένος μάρτυρας τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπεδίωκε τήν ἐπί γῆς ἐγκαθίδρυση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καί τήν ἐκδίωξη τῶν Τούρκων ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη. Στήν *Ἐρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως* (1882) στά δύο θηρία τῆς Ἀποκαλύψεως διέκρινε τόν Πάπα καί τόν Μωάμεθ.

Μήν ποῦμε λοιπόν ὅτι τό *θηρίον* εἶναι ὁ Κομμουνισμός ἢ ὁ Μωαμεθανισμός. Ὁχι. Τό ὅτι αὐτά εἶναι προδρομικά *θηρία* εἶναι ἀναμφισβήτητο· ἀλλά δέν εἶναι μόνο αὐτά τό *θηρίον*. Σᾶς εἶπα ὅτι εἶναι ἐρμηνευτικό λάθος νά καθορίζουμε τέτοια πράγματα.

Γι' αὐτό θά σᾶς παρακαλέσω πάρα πολύ μήν περιμένετε νά ἀκούσετε τέτοια πράγματα ὅταν θά ἔρχεστε ἐδῶ νά ἀκοῦτε τήν ἀνάλυση. Νά ἔρχεστε βεβαίως. Καί μάλιστα θά δεῖτε ὅτι ὑπάρχει πολύ ἐνδιαφέρον. Ἄλλωστε ἡ εἰσαγωγή πού κάνουμε τώρα γίνεται ἀκριβῶς γιά νά ξυπνήσει, νά κινήσει τό ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν, ὥστε νά ἔρθουν ἄλλοι τόσοι, ἀκόμα κι ἂν χρειαστεῖ νά πᾶμε καί στήν πλατεῖα νά κάνουμε τήν ὁμιλία μας!

Ἀλλά, προσέξτε, μήν περιμένετε νά ἀκούσετε ἐδῶ, ἀναλύοντας καί ἐρμηνεύοντας τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, νά μάθετε ἂν θά γίνει καί πότε θά γίνει ὁ Γ΄ παγκόσμιος πόλεμος... οὔτε ἀκόμη πότε θά ἔρθει ὁ Ἀντίχριστος καί πότε θά γίνει ἡ Β΄ τοῦ Χριστοῦ Παρουσία!

Τέτοια πράγματα λοιπόν μήν περιμένετε· πρόκειται περί ἐρμηνευτικοῦ λάθους. Καί ὅσοι ἀπό τούς ἐρμηνευτές, ἀπό τούς ὁμιλητές, θά ἐπιχειροῦσαν νά ποῦν νά, αὐτό εἶναι, θά διακινδύνευαν. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὅλοι ὅσοι ἔχουν μιλήσει ἔτσι ἔχουν διαψευσθεῖ.

Ἐμεῖς βέβαια στήν ἐρμηνεία μας θά πρέπει νά ἀκολουθήσουμε τήν γραμμή πού ἔχει ἡ Ἐκκλησία μας. Καί τήν γραμμή αὐτή, ἀγαπητοί μου, τήν χάραξαν τρεῖς ἀληθινά θεόπνευστοι ἄνθρωποι, τρεῖς πατέρες· ὁ Ἀνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, τοῦ 6ου αἰῶνος, ὁ Ἀρέθας, ἐπίσης ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, τοῦ 9ου

αἰῶνος, καί ὁ Οἰκουμένιος, τοῦ βου αἰῶνος.²⁶ Καί οἱ τρεῖς αὐτοί ἔγραψαν Ὑπομνήματα στήν Ἀποκάλυψη. Στά χέρια μου, δόξα τῷ Θεῷ, ἔχω τά δύο· τοῦ Ἀνδρέα καί τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας. Εἶναι πλήρη Ὑπομνήματα στήν Ἀποκάλυψη, ὅπου βλέπει κανεῖς τήν ὁρθόδοξη γραμμή τῆς Ἐκκλησίας μας, τό πῶς δηλαδή ἐρμηνεύει τό βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως.²⁷

26. Σχετικά μέ τήν ταυτότητα τοῦ Οἰκουμένιου, τοῦ ἐρμηνευτοῦ τῆς Ἀποκαλύψεως, ὑπάρχει κάποια σύγχυση. Μερικοί ὑποστηρίζουν πώς εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Τρίκης, πού ἔζησε τόν 10ο αἰώνα μ. Χ.. Ὅμως νεώτερες ἐρευνες ἀποδίδουν τήν ἐρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως στόν φιλόσοφο καί ρήτορα Οἰκουμένιο, φίλο τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Σεβήρου, πού ἔζησε στίς ἀρχές τοῦ βου αἰώνα μ.Χ. (B. Altaner, *Patr.* 466. Πρβλ. RB. 38[1929], 626). Κατά τόν Κων. Μπελέξο, *Μέ βάση τίς λιγοστές ἱστορικές πληροφορίες πού ἔχουμε στή διάθεσή μας, μπορούμε νά ταυτίσουμε τόν συγγραφέα τοῦ Ὑπομνήματος μέ τόν λόγιον Οἰκουμένιον, "κόμητα" καί "Σχολαστικό τῆς Ἰσαυρίας", ὁ ὁποῖος εἶχε ζῆλο ὄχι μόνο γιά δογματικές συζητήσεις, ἀλλά καί γιά ἐρμηνευτικές ἐνασχολήσεις. Ὁ καρπός τῆς ἐργασίας του ὑπῆρξε ὑποδειγματικός. Χωρίς ἀμφιβολία, ἔδωσε τήν πιό πρωτότυπη, ὡς πρός τήν μέθοδο, καί τήν πιό πλούσια, ὡς πρός τήν θεολογία, ἐρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως γιά ὅλη τήν βυζαντινή περίοδο. Ἡ βαθύτατα χριστοκεντρική καί σωτηριολογική εὐαισθησία τῆς σκέψεως τοῦ Οἰκουμένιου τόν ὁδήγησε νά συλλάβει τήν θεματική τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως ὡς «ζωγραφική, τρόπον τινά, θεωρία» τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας καί τῆς ἐν Χριστῷ δι' ἁγίου Πνεύματος προσοικειώσεώς της (Ερμηνευτική καί Ἐρμηνεία Καινῆς Διαθήκης, Μέθοδοι καί ἀρχές Ἐρμηνείας τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως, σ. 4). Τό ὑπόμνημα τοῦ Οἰκουμένιου ἐξέδωσε ὁ H. C. Hoskier, μέ τίτλο *The Comllete Commentary of Oecumenius on the Apocalypse*, Michigan 1928.*

27. Ὑπομνήματα στήν Ἀποκάλυψη ἔχουμε πολλά ἀπό Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὄχι τόσο τῆς Ἀνατολῆς, ὅσο τῆς Δύσεως, καί αὐτό ὄχι τυχαῖα (Βλ. Σάκκου Στ., *Εἰσαγωγή εἰς τήν Καινήν Διαθήκην*, ἔκδ. 2α, Θεσ/νίκη 1984, σσ. 40-41). Ἀπό τά πιό ἀξιόλογα

Δέν εἶναι τυχαῖο – ἄν καί θά τό ἀναλύσουμε αὐτό μέσα στά θέματά μας– τό γιατί Πατέρες καί θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας μας δέν ἀσχολήθηκαν μέ τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἄς ποῦμε, ὁ καθηγητής Παναγιώτης Τρεμπέλας ὑπομνημάτισε ὅλα τά βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐκτός ἀπό τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως. Γιατί; Ἀλλά αὐτό θά τό δοῦμε στήν πορεία τῶν θεμάτων μας.

Τώρα μόνο τοῦτο σᾶς λέω, ὅτι αὐτά τά Ὑπομνήματα πού σᾶς ἀνέφερα – ὅπως καί τό θαυμάσιο βιβλίο τοῦ καθηγητοῦ Μπρατσιώτη, *Ὑπόμνημα εἰς τήν Ἀποκάλυψιν*, τό μοναδικό πού ὑπάρχει στή νεοελληνική θεολογική γραμματεία– θά εἶναι οἱ ὁδηγοί μας· ὅλα τά ἄλλα κρύβουν κινδύνους. Καί σᾶς τό λέω αὐτό γιατί δέν θά ἤθελα οὔτε νά πλανηθῶ οὔτε νά σᾶς πλανήσω. Γι' αὐτό σᾶς εἶπα, μήν ἀνάβει ἡ φαντασία μας καί ρωτᾶτε: *Καί τί θά γίνηι; Καί τί θά μάθουμε;...* Ὅχι· θέλει νηφαλιότητα. Θά μάθουμε, μέσα στήν πορεία τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἱεροῦ κειμένου, πῶς πρέπει νά καταλαβαίνουμε τό βιβλίο αὐτό. Ἐγώ βεβαίως κάτι θά σᾶς πῶ τώρα· ὅμως αὐτό τό κάτι δέν θά τό ἐξαντλήσουμε, ἀλλά θά τό μαθαίνουμε στήν πορεία τῆς ἀναλύσεως τοῦ βιβλίου.

Ὅμως, ἀγαπητοί μου, παρ' ὅλα αὐτά πού σᾶς λέω, δέν μπορούμε νά ποῦμε ὅτι δέν θά παρατηροῦμε τά *σημεῖα τῶν καιρῶν*, διότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς τό εἶπε αὐτό· μᾶς μίλησε γιά τά σημάδια τοῦ τέλους καί μᾶς

εἶναι τοῦ Ἱππολύτου πάπα Ρώμης καί τοῦ Ὁριγένους. Συνολικά ἀπαριθμοῦνται πάνω ἀπό εἴκοσι Ἑλλήνων καί Λατίνων ἐρμηνευτῶν, ὅπως ὁ Βικτωρίνος, ὁ Μεθόδιος, ὁ Ἐφραίμ, ὁ Τυχώνιος, ὁ Ἐπιφάνιος, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ Βέδας, ὁ Πριμάσιος, ὁ Κασσιόδωρος, ὁ πάπας Γρηγόριος, ὁ Πατέριος, ὁ Quodvultdeus, ὁ Alulfus, ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Beatus, ὁ Autpert, ὁ Ἀλκούινος κ.ἄ.

εἶπε: Ὅπως βλέπετε τὰ φύλλα τῆς συκιᾶς πού ἄνοιξαν ἐπάνω στοῦ κλαδί καί λέτε «ἐγγύς τὸ θέρος», ἔτσι καί ὅταν δεῖτε αὐτά τὰ σημάδια πού σᾶς λέω –ποιά; ἓνα, δύο, τρία... τὰ ἀπαριθμεῖ στοῦ εὐαγγέλιου– τότε νά πεῖτε "ἐγγύς τὸ τέλος".²⁸

Ποιό "τέλος", Κύριε;

Αὐτό εἶναι τώρα... διπλή ἡ εἰκόνα· τὸ τέλος τῆς Ἰερουσαλήμ καί τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Εἶναι δύσκολο τὸ βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἡ προφητεία, ἀγαπητοί μου, εἶναι ἀπύθμενη! θά τὸ δοῦμε λίγο πιό κάτω.

Πάντως, ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος, ἐνῶ πηγαίνει στή Ρώμη γιά νά μαρτυρήσει, στέλνει ἐπιστολή στόν ἅγιο Πολύκαρπο καί τοῦ συνιστᾷ: «Τοὺς καιροὺς καταμάνθανε. Τὸν ὑπὲρ καιρὸν προσδόκα, τὸν ἄχρονον, τὸν ἀόρατον, τὸν δι' ἡμᾶς ὁρατόν...»²⁹ καί λοιπά. Δηλαδή, τοὺς καιροὺς νά ἐξετάζεις προσεκτικά, νά τοὺς μελετᾷς. Δέν λέει μάνθανε, ἀλλά «καταμάνθανε», παρατήρει τοὺς καιροὺς, μελέτα τοὺς καιροὺς· καί ταυτοχρόνως νά περιμένεις, «προσδόκα», τὸν ὑπέρχρονον, τὸν ἄχρονον, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν αἰώνιο Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ· περιμένέ Τον!

Αὕτῃ ἡ προτροπή του εἶναι πολύ σπουδαία. Δέν πρέπει ὅμως νά μᾶς ρίχνει στήν περιπέτεια τῆς περιέργειας ἢ στίς συνέπειες μιᾶς νοσηρῆς φαντασίας. Γιατί, ἐδῶ πού τὰ λέμε, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν ὑγίή φαντασία· ἔχουν καί νοσηρή φαντασία, καί, κατὰ τὸ λαϊκό, *κάνουν τὴν τρίχα τριχιά*. Ἐγὼ δηλαδή μπορῶ νά

28. Βλ. *Ματθ.* 16, 3. 24, 32-33. *Μάρκ.* 13, 28. *Λουκᾶ* 21, 30.

29. *Πρὸς Πολύκαρπον*, PG 5, 864CD- 865A.

σᾶς πῶ κάτι, καί νά βγεῖτε ἔξω καί νά πεῖτε: Ὁ πατήρ Ἀθανάσιος μᾶς εἶπε πότε θά γίνει πράγματι ὁ Γ΄ παγκόσμιος πόλεμος... Νά μέ βροῦν ἔπειτα ἐκεῖνοι στούς ὁποίους τό ἔχετε ἀνακοινώσει αὐτό καί νά μοῦ ποῦν: Πάτερ, εἶπατε αὐτό· πότε θά γίνει ἀλήθεια;... καί ἐγώ φυσικά νά δηλώσω ἄγνοια. Καί γιατί ὅλα αὐτά; διότι ἡ φαντασία τῶν ἀνθρώπων μεγάλωσε ἐκεῖνο πού εἶπα καί τό πρόσφεραν ὅπως τό φαντάζονταν.

Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος λέει κάτι πολύ ὠραῖο: «Ἀσφαλέστερον καὶ ἀκινδυνότερον τὸ περιμένειν τὴν ἔκβασιν τῆς προφητείας, ἢ τὸ καταστοχάζεσθαι καὶ ἀπομαντεύεσθαι...»³⁰. Εἶδατε τί λέει; Εἶναι ἀσφαλέστερο – καί ἀναφέρεται μάλιστα στό ὄνομα τοῦ Ἀντιχρίστου ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος – εἶναι ἀσφαλέστερο καί πῶς ἀκίνδυνο νά περιμένεις τὴν ἔκβαση τῆς προφητείας, ἄφησε τό πράγμα νά πραγματοποιηθεῖ, παρὰ νά κάθεσαι νά στοχάζεσαι καί νά προσπαθεῖς νά μαντέψεις τί περίπου θά ἔρθῃ καί τί θά γίνει.

30. Κατὰ Αἰρέσεων, V, 30, 3. PG 7, 1205C. Βλ. Παν. Μπρατοιώτη, Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, ἐκδ. Χαράλ. Συνοδινοῦ, Ἀθῆναι 1950, σσ. 218-219. Πρβλ. ἄγ. Ἱππολύτου, Ἀπόδειξις περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου 50, ΒΕΠ 6, 215 (κατὰ τὴν κριτικὴ ἔκδοση τοῦ H. Achelis): «ἔχοντας δὲ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ (βλ. Α΄ Τιμ. 3, 9) μετὰ φόβου φυλάσσειν πιστῶς τὰ ὑπὸ τῶν μακαρίων προφητῶν προειρημένα, ἵνα γινομένων αὐτῶν προειδότες μὴ σφαλλώμεθα», ἱεροῦ Χρυσόστομου, Εἰς τὴν ἀσάφειαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 1, PG 56, 177: «Προφητεία δὲ ὅταν συνεσκιασμένως λέγεται, μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἔκβασιν γίνεται σαφεστέρα, πρὸ δὲ τῆς ἐκβάσεως οὐδαμῶς», ἄγ. Ἀνδρέα Καισαρείας, Εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, PG 106, 340: «Καὶ τὴν μὲν ἀκριβείαν τῆς ψήφου, ὥς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, ὁ χρόνος ἀποκαλύπτει καὶ ἡ πείρα τοῖς νήφουσιν» καὶ Ὡργένου, Ἀμφιβαλλόμενα, Σχόλια εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, ΒΕΠΕΣ 17, 39.

Καί ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Καισαρείας μᾶς λέει τό ἐξῆς πολύ σπουδαῖο: «ὁ χρόνος ἀποκαλύψει καί ἡ πείρα τοῖς νήφουσιν»³¹, ὁ χρόνος θά ἀποκαλύψει τά γεγονότα καί ἡ πείρα σ' αὐτούς πού εἶναι νηφάλιοι.

Μά, θά μοῦ πεῖτε, ἐάν ἔρθουν τά γεγονότα, τότε γιά μᾶς τί ἀξία θά ἔχει ἡ προφητεία;

Τό νά ξέρω ὅτι τώρα γίνεται αὐτό πού λέει ἡ Ἀποκάλυψις ἔχει μεγάλη ἀξία· μέ βοηθάει νά σταθῶ!

Συγκεκριμένα καί καίρια, γιά τήν παρουσία τοῦ Ἀντιχρίστου. Ὅταν θά ἔρθει, θά ἀρχίσει νά λέει πράγματα παράξενα, σπουδαῖα! Φιλάνθρωπος, πολιτισμένος, καταπληκτικός θά εἶναι ὁ Ἀντίχριστος! Ἔτσι λένε οἱ πατέρες· καταπληκτικός! Θά μαγέψει ὅλη τήν ἀνθρωπότητα. Θά ποῦν: *Νά κυβερνήτης! Δέν φάνηκε ποτέ στήν οἰκουμένη τέτοιος κυβερνήτης!...* Θά εἶναι δέ παγκόσμιος βασιλιάς. Αὐτές οἱ συνενώσεις πού γίνονται, σιγά-σιγά μιά μέρα θά ὀδηγήσουν σέ μία παγκόσμια ἐνότητα, καί τότε θά προβληθεῖ ὁ Ἀντίχριστος. Παράξενο· ὅμως ἀληθινό. Αὐτή τήν εἰδοποίηση ἔχουμε ἀπό τόν λόγο τοῦ Θεοῦ.

Καί τότε θά ἔρθουν ὁ προφήτης Ἡλίας καί ὁ Ἐνώχ, πού δέν δοκίμασαν θάνατο, ὡς προφῆτες τοῦ παρόντος –ὄχι τοῦ μέλλοντος– καί θά ποῦν: *Αὐτός εἶναι ὁ Ἀντίχριστος! Μή τόν πιστεύετε! Τί εἶπατε; Εἶπατε ὅτι αὐτός εἶναι ὁ μέγας κυβερνήτης; Ὁ Ἀντίχριστος εἶναι!*³² Θά προφητεύουν τό παρόν. Καί ἐκεῖνοι πού νή-

31. PG 106, 340C.

32. Ἀποκ. 11, 3. Βλ. ἄγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περί Ἀντιχρίστου*, PG 94, 1217C: «Ἀποσταλήσεται δὲ Ἐνὸχ καὶ Ἡλίας ὁ Θεσβίτης», ἱερ. Χρυσοστόμου, *Λόγος εἰς τὴν ὄρασιν τοῦ Δανιήλ*, 38.32-38. 11: «Ἀποστέλλει ἐν συντόμῳ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ θεράποντας, τὸν τε

φουν –εἶδατε τί λέει ἐδῶ ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Καισαρείας; «τοῖς νήφουσιν», σ' αὐτοὺς πού νήφουν– αὐτοὶ πού θά ἔχουν καθαρή καρδιά, αὐτοὶ πού θά ζοῦν πνευματική ζωή, αὐτοὶ ἀμέσως θά τόν ἀναγνωρίσουν. Οἱ ἄλλοι τί θά κάνουν; Θά πιάσουν τοὺς δύο προφῆτες καί θά τοὺς κρεμάσουν στήν πλατεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ.³³

Πότε λοιπόν θά πραγματοποιηθοῦν αὐτά; Ὅταν θά ἔρθουν. Καί πότε θά ξέρουμε; Τότε πού θά ἔρθουν· τό κάθε πράγμα τότε πού θά ἔρθει. Βλέπετε λοιπόν ὅτι εἶναι πολύ σπουδαῖο πῶς θά πιάσουμε στά χέρια μας τό βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως.

Ὅταν ἀνοίξουμε τό βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως, ἀγαπητοί μου, αἰσθανόμαστε ὅτι βρισκόμαστε μπροστά σέ μία ἄβυσσο... δέν βρίσκουμε ἄκρη, οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος· νομίζουμε ὅτι εἶναι μία ἄβυσσος ὀπτασιῶν, παραστάσεων καί εἰκόνων.

Καί ὅμως τά πράγματα δέν εἶναι ἔτσι· οὔτε ἄβυσσος ὑπάρχει, οὔτε τίποτα· ὑπάρχει εὐρυθμὴ διάταξη ὅλης τῆς ὕλης κατὰ ἓνα ἑπταδικό σύστημα, πού μᾶς ἀφῆνει κατάπληκτους. Εἶναι ὅπως ἀκριβῶς καί μέ τά ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ, αὐτά τουλάχιστον τά ἑξι-ἑπτὰ χιλιάδες ἀστέρια πού βλέπουν τά μάτια μας. Ἄν μᾶς ζητηθεῖ ποτέ νά τά χαρτογραφήσουμε, θά ποῦμε: *Τί*

Ἐνὸχ καὶ Ἡλίαν, εἰς ἔλεγχον αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου ἐνώπιον πάντων ἐθνῶν», ἁγ. Ἱππολύτου Ρώμης, Λόγος περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, 11, ΒΕΠΕΣ 6, 284: «Καθὼς φησι καὶ τοῦτο Δανιήλ, προεωρακὼς ὅτι τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἄβυσσου ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον, ἡγουν μετὰ Ἐνὸχ καὶ Ἡλία, καὶ νικήσει αὐτοὺς καὶ ἀποκτενεῖ αὐτοὺς διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτοὺς δόξαν δοῦναι τῷ διαβόλῳ». Βλ. Γέν. 5, 24. Ἐβρ. 11, 5. Δ' Βασ. 2, 11.

33. Βλ. Ἀποκ. 11, 7-8. Ἦσ. 3, 9.

μᾶς ζήτησαν; νά σχεδιάσουμε χάρη τοῦ οὐρανοῦ; Ποῦ νά βροῦμε ἄκρη μέ τά ἀστέρια αὐτά!... Καί ὅμως γιά τόν ἀστρονόμο δέν ὑπάρχει χάος· ἔχει χαρτογραφήσει αὐτά τά ἀστέρια.

Ἔτσι λοιπόν κι ἐδῶ· δέν ὑπάρχει χάος στήν Ἀποκάλυψη· μπορούμε θαυμάσια νά βροῦμε καί τήν ἄκρη καί τήν μέση καί τό τέλος. Ἀλλά αὐτό συμβαίνει διότι δέν γνωρίζουμε νά τήν ἐρμηνεύσουμε. Καί εἰλικρινά αὐτό εἶναι τό κύριο σημεῖο, τό πρόβλημα, δηλαδή τό πῶς θά ἐρμηνεύσουμε τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως.

Γιά νά μήν πελαγοδρομήσουμε, θά σᾶς ἔλεγα πῶς ἔχουν προταθεῖ κάπου τέσσερις μέθοδοι-τρόποι ἐρμηνείας τῆς Ἀποκαλύψεως. Τό ὅτι αὐτό ἀποτελεῖ ἀληθινό πρόβλημα, θά τό δεῖτε στήν πορεία τῶν θεμάτων μας, ὅταν θά κάνουμε τήν ἀνάλυση τοῦ κειμένου.

Δηλαδή, ὅταν διαβάζουμε τήν Ἀποκάλυψη, λέμε: Αὐτά πού γράφει ὁ προφήτης, τί ἐννοεῖ; Γιά ποιὰ ἐποχή ἐννοοῦνται αὐτά; Γιά τήν ἐποχή του; γιά τήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας μέσα στήν Ἱστορία; ἢ γιά τά ἔσχατα;

Ἡ πρώτη μέθοδος ἐρμηνείας, ἡ ὁποία ὑποστηρίζεται ἀπό πολλούς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, λέγεται *κυκλική*. Παίρνει μία σειρά ὀπτασιῶν, ἕναν κύκλο, μία ἐπτάδα, καί λέει: Αὐτά ἐρμηνεύονται γι' αὐτά τά γεγονότα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς· ἡ δεύτερη ἐπτάδα ἔχει ἐρμηνεία γιά μία παρακάτω ἐποχή... ἕως ὅτου φτάσουμε στά ἔσχατα, στό τέλος.

Ἡ δεύτερη μέθοδος εἶναι ἡ *χρονολογική*. Αὕτη δέν εἶναι σάν τήν *κυκλική*, οὔτε ἔχει σχέση μ' αὐτά τά ἐπταδικά συστήματα σέ κύκλους, ἀλλά θέλει τά γεγονότα σέ μία πορεία, ὥστε νά λέμε: Εἴμαστε στό 1ο κε-

φάλαιο· ἢ ἂν θέλετε στό 3ο, ὅπου ἀναφέρονται οἱ ἑπτὰ ἐπιστολές πρὸς τίς ἑπτὰ Ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Λοιπόν, τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια ἀναφέρονται στήν ἐποχή τοῦ Ἰωάννου. Τά παρακάτω κεφάλαια, ἕως τό τελευταῖο, ἀναφέρονται μέχρι τὰ ἔσχατα τῆς Ἱστορίας. Συνεπῶς θά λέγαμε πὼς κάθε κεφάλαιο ἀντιστοιχεῖ σέ ἓνα κομμάτι τῆς Ἱστορίας.

Ὅμως οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ δεύτερη μέθοδος ἐρμηνείας εἶναι ἀκριβής. Ὁ Ἀνδρέας Καισαρείας προτιμáει βεβαίως τὴν κυκλική, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ ὅλες τίς μεθόδους. Ἄρα λοιπόν πρέπει νά ὑπάρχει ἓνας ἐπιλεκτικός τρόπος· ἄλλοῦ νά χρησιμοποιήσουμε τὴν κυκλική, ἄλλοῦ τὴν χρονολογική, ἄλλοῦ τὴν ἐσχατολογική.

Μή σᾶς μπερδεύω τώρα μέ ὅλα αὐτά· θέλω μόνο νά καταλάβετε ὅτι εἶναι δύσκολο πράγμα τό νά καταπιαστεῖ κανεῖς μέ τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως.

Θά σᾶς πῶ ὅμως ὅτι ὑπάρχει καί ἡ λεγόμενη *μικτή* μέθοδος ἢ *ἐλικοειδής*. Γιά νά τό καταλάβετε, σᾶς κάνω τό ἐξῆς σχῆμα· προσέξτε:

Σχηματίζω μία ἑλικά, ἓνα ἐλικοειδές σχῆμα. Γιά παράδειγμα, ἀνεβαίνω ἓνα βουνό μέ κυκλική βάση. Ξεκινᾶω ἀπό κάτω, ἀνεβαίνω, ἀνεβαίνω... καί βέβαια σχηματίζω μία γραμμή ἐλικοειδή. Ἐάν κοιτάξω ἀπό πάνω, ὅπωςδήποτε ἔχω ἀλλεπάλληλους κύκλους· ἐάν κοιτάξω ἀπό πλάι, οἱ κύκλοι αὐτοί εἶναι προοδευτικοί, γιατί ἀνεβαίνουν, πηγαίνουν πρὸς τὴν κορυφή, πρὸς τὰ ἔσχατα. Ξεκινοῦν ἀπό τὴ βάση, τότε πού γράφηκε ἡ Ἀποκάλυψις, καί πηγαίνουν πρὸς τὰ ἔσχατα, στή Β΄ τοῦ Χριστοῦ Παρουσία.³⁴ Ἔτσι λοιπόν, ὅπως ἀντιλαμβάνε-

34. Βλ. Παν. Μπρατσιώτη, *Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου*, σ. 10.

στε, ἔχω καί τήν κυκλική ἐρμηνεία, ἔχω καί τήν εὐθύγραμμη, πού πάει πρὸς τὰ πάνω. Αὐτή ἡ μέθοδος λέγεται ἐλικοειδής.

Θά σᾶς δείξω τώρα πῶς οἱ πατέρες ἐρμηνεύουν. Θά σᾶς ἀναφέρω δυό-τρία παραδείγματα. Δηλαδή ἡ μέθοδος βρίσκεται πάλι μέσα στήν Ἁγία Γραφή.

Λέει ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης στήν Α΄ ἐπιστολή του: «Παιδιά, ἐσχάτη ὥρα ἐστί, καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν· ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν»³⁵. Παιδιά, λέει, εἶναι ἡ ἐσχάτη ὥρα. Ἀλλὰ ἐσχάτη θά πεῖ ὅτι ἦρθε τό τέλος, ἡ Β΄ τοῦ Χριστοῦ Παρουσία. Αὐτό σημαίνει ἐσχάτη· ἡ τελευταία. Πιό κάτω ἀπὸ τὴν ἐσχάτη ἔχει τίποτα πιό κάτω; Ἐάν εἶχε κάτι πιό κάτω, τότε αὐτή δέν θά ἦταν ἐσχάτη. Εἶναι ἡ ἐσχάτη ὥρα λέει. Γιατί; Διότι ἀκούσατε ὅτι ἔρχεται ὁ Ἀντίχριστος. Ὁ Ἀντίχριστος λοιπόν ἀποτελεῖ σημεῖο τῆς ἐσχάτης ὥρας. Ἀλλὰ καί τώρα, προσθέτει, ὑπάρχουν πολλοὶ ἀντίχριστοι. Καί βγάζει αὐτό τό πολύ-πολύ περίεργο συμπέρασμα: Καί ἀφοῦ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀντίχριστοι, ἀπ' αὐτό ξέρουμε ὅτι ἦρθε ἡ ἐσχάτη ὥρα!

Θά μοῦ πεῖτε: Τά μπερδέψαμε τώρα, καί δέν καταλάβαμε τίποτα!

Λοιπόν· εἶναι ἀπλό. Ὁ Ἀντίχριστος εἶναι τό κύριο πρόσωπο· οἱ ἄλλοι ἀντίχριστοι εἶναι πρόδρομοι τοῦ κυρίως Ἀντιχρίστου. Ἀλλὰ ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ ἐσχάτη ὥρα; Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμή πού γράφει τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης. Ἀπὸ ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἀρχίζει ἡ ἐσχάτη ὥρα.

35. Α΄ Ἰωάν. 2, 18.

Θέλετε νά τό δεῖτε αὐτό καί στόν ἀπόστολο Παῦλο; Ἀκοῦστε πῶς τό λέει: «*Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποὶ*»³⁶, στίς ἔσχατες ἡμέρες θά σταθοῦν δύσκολοι καιροί. Ὡ, ἅγιε ἀπόστολε Παῦλε, θά λέγαμε, ποιές εἶναι αὐτές οἱ ἔσχατες ἡμέρες; Ἑρμηνεύει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καί λέει πῶς οἱ ἔσχατες ἡμέρες ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν στιγμή πού γράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὴν ἐπιστολή του.³⁷ Τό καταλάβατε;

Θά σᾶς τό πῶ τώρα καί μ' ἓνα ἄλλο παράδειγμα, γιὰ νά τό καταλάβετε πιό καλά. Ὁ Χριστός εἶπε: Ἡ Ἱερουσαλήμ θά καταστραφεῖ· δέν θά μείνει λίθος ἐπὶ λίθον. Καί τότε θά σαλευθοῦν οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ὁ ἥλιος θά χάσει τὴ φωτεινότητά του, καί ἡ σελήνη τό ἴδιο.³⁸

Προσέξτε: εἶναι μία εἰκόνα πού ἔχει δύο ἐπίπεδα. Τό πρῶτο τῆς ἐπίπεδο εἶναι αὐτό πού θά γίνει λίγα χρόνια μετὰ, τό πρῶτο ἔσχατο, τό 70 μ.Χ., ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ. Τό δεύτερο ἐπίπεδο τῆς εἰκόνας εἶναι ἡ Β' τοῦ Χριστοῦ Παρουσία καί τὰ ἔσχατα, τὰ πέρα ἔσχατα. Συνεπῶς ἔσχατο τό πρῶτο, ἔσχατο καί τό τελευταῖο. Ἄρα λοιπόν κάθε στιγμή μέσα στήν Ἱστορία ἔχουμε τό ἔσχατο σημεῖο, τὴν ἐσχάτη ὥρα.

Ἄρα βλέπουμε –σᾶς τό λέω καί σχηματικά– ὁμό-

36. Β' Τιμ. 3, 1.

37. «*Τούτους γὰρ ἡμῖν τοὺς καιροὺς αἰνίττεται, καὶ τοὺς μετὰ τούτους, καὶ τοὺς περὶ τὴν συντέλειαν αὐτήν.*» (Ὁμιλία εἰς τὸ Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις..., PG 56, 273)

38. Μτθ. 24,2· 29. Μρκ. 13,2. Λουκ. 21,6· 25· 26. Ἦσ. 13,10. 24, 23. Ἰεζ. 32,7. Ἰωήλ 2,10· 31. 3,15. Ἀμώς 5,20. Σοφον. 1,5. Πράξ. 2, 20. Μάρκ. 13, 24. Ἀποκ. 6, 12. κ.ά.

κεντρους κύκλους διευρυνόμενους, ὅπου τό κέντρο αὐτῶν τῶν κύκλων κατέχει ἡ ἐκφορά τῆς προφητείας, ἡ ὥρα δηλαδή πού λέγεται ἡ προφητεία. Καί σέ μιά πρώτη περιφέρεια ἱστορικῶν γεγονότων, βρίσκει τήν ἐρμηνεία τῆς ἡ Ἀποκάλυψις, ἐπαληθεύεται· σέ μιά δεύτερη περιφέρεια, πιό διευρυμένη, βρίσκει πάλι τήν ἐρμηνεία τῆς· σέ μιά τρίτη, τό ἴδιο... ὥσπου στό τέλος ἡ μεγάλη περιφέρεια τοῦ τελευταίου κύκλου θά ἐγγίζει τά ὄντως ἔσχατα, τήν Β΄ τοῦ Χριστοῦ Παρουσία.

Συνεπῶς τό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως ἔτσι θά τό ἐρμηνεύσουμε, ἔτσι θά τό μελετήσουμε.

Αὐτό ἐπίσης σημαίνει ὅτι τό βιβλίό αὐτό δέν εἶναι κάτι πού ἦταν ἢ θά εἶναι, ἀλλά εἶναι διαρκῶς εἶναι. Δέν ἐξαντλεῖται τό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως σέ μιά ἐποχή· εἶναι παγκόσμιο καί ἀνεξάντλητο βιβλίό. Καί μπαίνει ἀκόμα καί μέσα καί σ' αὐτή τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ!

Λέει μάλιστα ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Καισαρείας κάτι πάρα πολύ ὠραῖο: «Τῶν παλαιῶν προφητῶν αἱ βίβλοι ὑπὸ πολλῶν ἐρμηνευθεῖσαι, ἔτι τὸ βάθος τῶν ἐν αὐταῖς μυστηρίων τοῖς πᾶσιν ἔχουσιν ἀθέατον ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ τῆς μερικῆς καταργουμένης γνώσεως ἡ τελεία ἀναδειχθήσεται»³⁹. Δηλαδή οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐρμηνεύτηκαν ἀπό πολλούς· ὅμως πολλά ἀπό τά μυστήρια αὐτῶν τῶν προφητειῶν μένουν ἀθέατα, ἀνερμηνεύτα, καί δέ φθάνουν στό τέρμα, στόν πυθμένα τῆς προφητείας.

Θά μοῦ πεῖτε: Μά οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφέρονται στήν Α΄ Παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

39. PG 106, 217AB.

Ναί, αλλά και πέραν τῆς Α΄ Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· ἀναφέρονται καί στή Β΄ Παρουσία Του! καί στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ! Μάλιστα!

Δέν ἐξαντλήθηκαν οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Γι' αὐτό, ἂν θά ἀναλύαμε ποτέ τοὺς προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μὴ πεῖ κανεῖς ὅτι αὐτοὶ ἐξαντλήθηκαν, ὅτι δηλαδή ἤρθε ὁ Χριστός καί τελείωσε. Δέν ἐξαντλήθηκαν. Φθάνει μάλιστα ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Καισαρείας νά πεῖ ὅτι δέν θά ἐξαντληθοῦν, παρὰ μόνο μέσα στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, διότι μέσα στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ πλέον θά μπορούμε νά κατανοήσουμε τό βάθος τῶν προφητειῶν.

Καταλαβαίνετε λοιπόν, ἀγαπητοί μου, ὅτι ἡ Ἀποκάλυψις εἶναι ἓνα βιβλίο τρομερά... ἀπίθανα βαθύ! Μέ πόσο σεβασμό πρέπει νά σταθοῦμε μπροστά του!

Ἐλπίζω νά μὴν ἀπογοητευτήκατε, ἂν σᾶς φάνηκε λίγο δύσκολη ἡ εἰσαγωγή πού κάναμε. Θά μποῦμε στό ἱερό κείμενο, καί θά δεῖτε ὅτι εἶναι ἀπόλαυση ἀληθινή! Πάντα ἡ εἰσαγωγή σέ κάτι εἶναι πάντα δύσκολη. Ἐνῶ ἡ εἰσαγωγή ὑποτίθεται ὅτι ἔρχεται νά διαφωτίσει, ἐλπίζω νά μὴν κατάφερα μ' αὐτή νά συσκοτίσω τά πράγματα! Ἀλλά θά παρακαλέσω νά κάνετε λίγη ὑπομονή. Θά ἔρθει τό δροσερό κείμενο, καί θά δεῖτε πῶς θά βγαίνει, πῶς θά ἀναλύεται, τόσο ὥραϊα, τόσο ὑπέροχα!

Τελειώνοντας λοιπόν αὐτή τήν σύντομη εἰσαγωγή στό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, θά πρέπει νά ἔχουμε μερικά βασικά πραγματάκια ὑπόψη μας γιά τό πῶς θά σταθοῦμε σωστοί ἀκροατές μπροστά στό βιβλίο αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

Πρῶτα-πρῶτα, δέν πρέπει νά λησμονοῦμε ὅτι ἐδῶ ἔχουμε αὐτόν τόν ζωντανό λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τό βι-

βλίο της Ἀποκαλύψεως εἶναι θεόπνευστο, ὅπως καί ὁ λόκληρη ἡ Ἀγία Γραφή.

Δεύτερον, ὅτι αὐτός ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι βαθύς καί δυσερμηνευτός, πού γιά νά κατανοηθεῖ χρειάζεται ταπεινώση, προσευχή, προσοχή, δάκρυα καί ἐπιμονή.

Θά πάρουμε τό παράδειγμα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, μέσα ἀπό τό βιβλίο της Ἀποκαλύψεως, πού λέει τά ἑξῆς: Ἄκουσα ἕναν ἄγγελο μέ ἰσχυρή φωνή πού ἔλεγε: «Ποιός εἶναι ἄξιος νά ἀνοίξει τό βιβλίο αὐτό;». *Κι ἐγώ ἄρχισα νά κλαίω*, λέει ὁ Ἰωάννης, ἐπειδή δέν θά μπορούσε κανείς νά μάθει τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου. *Καί ἔρχεται ἕνας ἀπό τούς πρεσβυτέρους καί τοῦ λέει: «Μήν κλαῖς, γιατί τό βιβλίο θά τό ἀνοίξει ὁ λέων πού κατάγεται ἀπό τή φυλή τοῦ Ἰούδα, ἡ ρίζα τοῦ Δαυίδ, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ὁ ἐνανθρωπήσας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Μήν κλαῖς!»*⁴⁰. Ἀλλά γιατί ἔφθασε νά ἀνοιχθεῖ τό βιβλίο καί νά μάθουμε τό περιεχόμενό του; Διότι ἔκλαιγε ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης!

Καί τέλος, τρίτον, κάθε συμπέρασμα πού θά βγάλουμε ἀπό τό βιβλίο, ἠθικό, πνευματικό, ὅ,τι εἶναι, δέν θά τό ἀναφέρουμε στους ἄλλους, ἀλλά στόν ἑαυτό μας. Μήν ποῦμε ὅτι αὐτά εἶναι γιά τούς ἄλλους· εἶναι καί γιά μᾶς!⁴¹ Ὅταν θά πεῖ ὁ Χριστός Δέν εἶσαι οὔτε ψυ-

40. Ἀποκ. 5, 2-5.

41. «Ὁ ταπεινόφρων καί ἔργον ἔχων πνευματικόν, ἀναγινώσκων τὰς θείας γραφάς, πάντα εἰς ἑαυτὸν νοήσει καὶ οὐκ εἰς ἕτερον.» (ὁς. Μάρκου Ἀσκητοῦ, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, Σ', τόμ. Α', ἐκδ. Παναγ. Ἀθ. Τζελάτη, ἐν Ἀθήναις 1839, σ. 56). Ὡφελεῖσθαι μόνον ὅταν δεῖς τί λέει αὐτό πού διαβάζεις, ἐλέγχεις τὸν ἑαυτό σου καί προσπαθεῖς νά τὸν ζορίζεις στήν ἐφαρμογή: «Τί λέει αὐτό πού διάβασα; Ἐγὼ πού βρίσκομαι πνευματικά; Τί πρέπει νά

χρός οὔτε θερμός· εἶσαι χλιαρός· γι' αὐτό καί θά σέ ξεράσω,⁴² μὴν ποῦμε Ἄ, θά ξεράσει τούς ἄλλους, ἀλλὰ νά κάνουμε αὐτοκριτική καί νά ποῦμε: *Μήπως εἶμαι ὁ χλιαρός;* Καί ὅπωςδήποτε, ὅταν δέν κοροϊδεύουμε τόν ἑαυτό μας, θά βροῦμε ὅτι εἴμαστε οἱ χλιαροί.

Ἀγαπητοί μου, μόνο ἔτσι θά μπορέσουμε νά καταλάβουμε, θά μπορέσουμε νά ψηλαφήσουμε, λιγάκι, τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, καί μόνο ἔτσι θά μᾶς ἀποκαλυφθοῦν οἱ κρυμμένες ἀλήθειες του, ὅσο εἶναι δυνατόν αὐτές νά μᾶς ἀποκαλυφθοῦν, γιά νά βαδίσουμε αὐτήν τή χρυσή καί φωτεινή πορεία τῆς Ἐκκλησίας, ἀνάμεσα στά καταπληγώνοντα καί φονεύοντα ξίφη τῶν ἀντιθέων δυνάμεων μέσα στήν Ἱστορία.

Αὐτά γιά ἀπόψε.

Λάρισα, 12 Ὀκτωβρίου 1980

κάνω;» (ὁσ. Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, ἔκδ. Ἱερόν Ἱνστυτούτον Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή, 1999, σ. 99). Πρβλ. *Ματθ.* 24, 35. *Μάρκ.* 13, 31. *Ἐβρ.* 13, 8.

42. *Ἀποκ.* 3, 16.